

“El recurs de la força de vegades és inevitable”

Tzvetan Todorov va nàixer l'any 1939 a Sòfia (Bulgària) i viu a París des del 1963. Crític literari, històric i filòsof, està considerat un dels mes grans intel·lectuals europeus. L'any 2002 va rebre el premi Nonino, a un mestre del nostre temps.

La temptació del bé, d'un bé tan fetiller i perillós com el dimoni: aquesta és l'arrel de la crisi mundial actual, i també de tot mal. Ho diu Tzvetan Todorov, filòsof, teòric de la literatura, autor d'assaigs fonamentals del saber humà, vertader *mâtre-à-penser* i un dels monstres sagrats de la intel·ligència de París. Nascut a Bulgària i traslladat a París de molt jove, parlarà del bé que muta inevitablement en mal el pròxim 13 de novembre a Perusa. La “*lectio magistralis*” tindrà lloc en els dies d'Umbria Libri, la manifestació cultural que des del 12 al 29 de novembre acollirà una selecció d'intel·lectuals que va des de filòsofs com ara Adriana Cavarero i Remo Bodei, a escriptors com Carlo Lucarelli i Melanina Mazzucco.

Entre els seus llibres, traduïts a vint-i-cinc llengües, recordem *Crítica de la crítica* (1976), *La literatura fantàstica* (1977), *Teories del símbol* (1984), *Davant l'extrem* (1992), *Una tragèdia viscuda* (1995) i *Memòria del bé; temptació del mal* (2002). El títol del seu llibre més recent és: *El nou desordre mundial. Les reflexions d'un ciutadà europeu*, publicat en castellà per Ediciones Península.

—Què és la “temptació del bé”?

—La temptació del bé és un perill que els homes han hagut d'afrontar nombroses voltes en el transcurs de la seva història. En primer lloc, consisteix en la convicció de conèixer la natura del bé suprem i a considerar-se, com a conseqüència, la seva encarna-

ció en la Terra, convençuts de tenir el dret o el deure, si més no, d'imposar-la als altres, de manera pacífica (si ho desitgen) o amb la força. Els europeus han viscut moltes grans temptacions d'aquest tipus. Els cristians creien que la seva religió era la millor del món, i van organitzar croades i conquestes per “facilitar la conversió” dels altres. Les democràcies del segle XIX, convençudes que la seva cultura era la més racional i avançada de totes, es llançaren a l'aventura colonial. I els comunistes russos, pensant que posseïen la veritat sobre el destí del món i la clau de la felicitat col·lectiva, van encetar guerres i revolucions per tal d'imposar el seu projecte. La llista, però, podria continuar.

—Quines raons demostren que aquesta temptació és tan perillosa?

—Si una persona es creu en possessió del bé suprem, estarà disposada a fer servir qualsevol mitjà per a imposar-lo. I sovint això significa l'eliminació d'un nombre elevat de persones, considerades com una quantitat menyspreable davant els enormes resultats prevists. Com diu el proverbi, “no es pot fer una truita sense trencar els ous”. L'escriptor Vasily Grossman va ser el primer a parlar, amb molta lucidesa, d'aquest mal, producte del convenciment d'haver de difondre el bé. Gairebé ningú actua per difondre el mal: “Ni tan sols Herodes vessava sang en el nom del mal.” Les víctimes d'aquesta temptació són sempre les mateixes: “Allà on es fa el bé, moren vells i infants i corre la sang”, escri-

“Si una persona es creu en possessió del bé suprem, estarà disposada a fer servir qualsevol mitjà per a imposar-lo”

via. Aquest resultat paradoxal (voler el bé, obtenir el mal) s'explica perquè s'ha oblidat pensar en el benestar dels individus, i en canvi es persegueix a cegues projectes abstractes.

—Si el bé de què vostè parla és tan negatiu, per què es continua anomenant així?

—És una paradoxa. El bé no deixa de ser així. Tanmateix, els mitjans triats per aconseguir el fi anul·len el benefici que es dona per descomptat. Suposem que jo aspiri a la igualtat dels drets de tots els habitants d'un país: aquest objectiu és un bé. Però si, per tal d'imposar-la, jo destrueixo la meitat de la població, i sotmeto els vençuts, el mitjà emprat haurà compromès el fi perseguit.

—Desconfiar del bé. És això el que vostè proposa?

“La democràcia liberal implica la idea d'autonomia, el dret de l'individu, i dels pobles, a governar-se”

—No. No cal desconfiar del bé, qualsevol societat necessita valors comuns, ideals, com també, malauradament, el desig d'imposar-los als altres per la força, malgrat els sacrificis infligits.

—Parlem d'una cosa concreta i actual. George W. Bush intenta combatre l'“imperi del mal” en el nom del bé. Quina és la vertadera diferència entre tots dos?

—No caldria prendre aquestes definicions al peu de la lletra: el mal i el bé no es veuen perfectament representats en un únic país. Però anem per ordre. Jo prefereixo, amb diferència, les democràcies occidentals als règims islàmics integristes. També estic convençut que l'imperi de Bush és criticable. Però em sembla evident que allò que voldria instaurar Bin Laden (si és viu o els seus hereus si és mort) és horrible. No s'ha de perdre el sentit de les proporcions.

—Vostè ha escrit moltes vegades que la guerra a l'Iraq ha estat un dels danys provocats per la “temptació del bé”. Però els seus partidaris diuen que el fet d'haver caçat Saddam és ja un gran resultat...

—La guerra a l'Iraq ha donat resultats positius: la caiguda d'un tirà, l'alliberament de presoners polítics, la fi de les tortures i de les execucions arbitràries. Però també ha portat conseqüències negatives. Al món: la introducció d'un nou principi en les relacions internacionals, segons el qual la nació més potent s'atorga el dret d'envair qualsevol altre país de la Terra. Als Estats Units: la manca de respecte pels principis d'igualtat de tractament i de llibertat individual (com a conseqüència de la discriminació d'àrabs i musulmans), la disminució del pluralisme en la informació, la violació brutal dels drets humans. Penso en els maltractaments causats als detinguts de la base de Guantánamo i en altres bases militars americanes. A l'interior: les destruccions provocades pels bombardeigs (i no sabem quantes víctimes han provocat), el caos econòmic i polític, la pèrdua de la sobirania del pa-

ís. En general, per tant, s'obté un quadre en clarobscur.

—I la democràcia?

—La democràcia liberal implica la idea d'autonomia, el dret de l'individu, i dels pobles, a governar-se. L'esperit de la democràcia és contrari al de les croades, o almenys a la idea que, si s'està segur de ser l'encarnació del bé, s'ha d'imposar a tots els altres. Una democràcia, escriu Raymond Aron, “no pot i no ha d'emprendre una croada per exportar les pròpies institucions”. Això no lleva que països democràtics, com ara França o Anglaterra, ho hagin fet en el passat. D'aquesta manera, però, es traïx l'esperit de la democràcia: “L'“imperialisme liberal” és un terme contradictori.”

—L'ONU deriva de la idea kantiana de la “pau perpètua”: es troba avui protegida de les conseqüències de la “temptació del Bé”?

—No crec en la pau perpètua, ni en l'eradicació definitiva de la violència. Els desigs dels homes sovint són contradictoris i incompatibles, el recurs de la força armada de vegades és inevitable. Però haig de contradir-la. No crec que l'ONU hagi estat creada amb aquesta il·lusió. Cal tenir en compte que no es tracta d'un govern mundial, justament perquè no disposa d'altres forces militars que aquelles dels seus països membres. Prefereixo que les coses estiguin així, sospitaria d'un imperi mundial que fes regnar la virtut, i és això el que salva les Nacions Unides de la temptació del bé. L'ONU es manté com un fòrum, un lloc en què es poden establir acords col·lectius. Però no té poder de vida o mort.

—L'ús de la força és sempre un mal? O pot servir per tal d'imposar el bé?

—No és un mal en absolut, segons els casos fins i tot és una necessitat. A l'interior de cada país, la força, concentrada en les mans de l'estat, assegura la pau civil, mentre que en les relacions entre les nacions és l'únic mitjà que pot garantir la defensa dels valors com més ens estimem. Les relacions internacionals, excepte en el cas dels països que for-

FFF

“El pacifisme, el qual rebutja la força, és nefast: durant els anys trenta del segle passat, la seva presència en països com França va afavorir els projectes de conquesta de Hitler.”

men part d'una entitat més gran, com la Unió Europea, no es regulen pel dret, ni tampoc es sotmeten a organismes com l'ONU. Són relacions de força, atenuades únicament pels acords i convencions. La renúncia voluntària a l'ús de la força equival a l'acceptació voluntària de la servitud. El pacifisme, el qual rebutja la força, és nefast: durant els anys trenta del segle passat, la seva presència en països com França va afavorir els projectes de conquesta de Hitler.

—Hi ha una tercera via per a Europa, entre l'imperi i el pacifisme? O millor dit: de quina manera el nostre continent pot evitar la temptació del bé?

—La tercera via, ni imperi ni pacifisme, consisteix en la construcció d'Europa com a “potència tranquil·la”. Però ha de ser, en primer lloc, una potència: en el món actual, només l'Europa sencera pot consti-

tuir una potència (sense haver d'igualar el potencial militar americà per aquesta raó). Si Europa intenta dissociar-se de la línia de conducta del seu aliat americà, quan la consideri massa aventurera, llavors haurà de dotar-se d'un sistema de defensa propi (la qual cosa, de moment, no sembla capaç de fer). Perquè els perills no han desaparegut: l'amenaça de l'extremisme islàmic persisteix, igual com aquella d'una Rússia que podria caure en les mans dels nacionalistes. Potència sí, però també “tranquil·la”, hem dit: els europeus ja no alimenten l'ambició, segons sembla, d'imposar el bé a tots els altres pobles de la Terra. I això per la senzilla raó que no podem oblidar la nostra història: els milions de víctimes del segle passat ens han servit, finalment, de lliçó. Des d'aquest punt de vista, el continent sencer és “vell”.

I per tant, immunitzat contra la temptació del bé.

—En la història de la “lluita del bé contra el mal”, el darrer ha semblat sempre més atractiu que no pas el primer. Avui dia les coses són diferents?

—Caldria distingir entre les històries que consumim, com a lectors o espectadors, i aquelles que vivim. Només en el primer cas, el mal és més seductor que el bé. Una història interessant conta desgràcies, patiments, maldats. La guerra proveeix la matèria d'incalculables històries palpitants. Però a qui de nosaltres li agradaria ser despertat aquesta nit per les bombes? La felicitat no té història, fins i tot està per sobre del temps, i és justament per això que no deixem de perseguir-la.

Angiela Cedacci-Pisanelli

© Der Spiegel – EL TEMPS

Traducció: Yolanda Guirao Sánchez